

УДК 37.013.42

DOI: 10.33216/2220-6310/2025-111-1-195-203

РОЛЬ ГУМАНІТАРНОГО ЗНАННЯ У СТАНОВЛЕННІ ГЛОБАЛЬНО-ОРІЄНТОВАНОЇ ОСОБИСТОСТІ

І.В. Федоров

ORCID 0009-0008-1559-7950

У статті досліджено роль гуманітарного знання у процесі становлення особистості, здатної ефективно функціонувати в умовах глобалізованого світу. Обґрунтовано, що гуманітарні дисципліни – історія, філософія, культурологія, соціологія, політологія – формують у здобувачів вищої освіти світоглядну відкритість, критичне мислення, етичну рефлексію та здатність до міжкультурної комунікації. Визначено, що саме ці якості є фундаментальними для розвитку глобальної свідомості, соціальної відповідальності й готовності до активної участі в суспільному житті на міжнародному рівні.

Особливу увагу приділено педагогічним умовам, за яких гуманітарне знання сприяє формуванню глобально орієнтованої особистості. До таких умов належать міждисциплінарний підхід, інтерактивні методи навчання, проблемно-орієнтоване навчання, участь у міжнародних освітніх програмах і проєктах. Зазначено, що важливо не лише передавати знання, а й формувати ціннісні орієнтири, здатність до саморефлексії та розуміння взаємозалежності людства в контексті глобальних викликів сучасності. Наголошено, що саме гуманітарні знання формують здатність студентів мислити категоріями глобальної взаємозалежності та людської солідарності.

У статті також акцентовано на важливості оновлення змісту гуманітарної освіти відповідно до нових освітніх викликів і соціокультурних реалій XXI століття. Підкреслено необхідність активної участі викладачів у процесах формування критичної та глобальної свідомості, створення відкритого освітнього середовища, що стимулює діалог, толерантність, креативне мислення та гнучкість. Окреслено перспективи подальших досліджень у напрямі гуманітарної трансформації вищої освіти в умовах цифрової глобалізації, з урахуванням викликів війни, екологічних криз, інформаційної безпеки та зростаючої міжкультурної напруги.

Зроблено висновок, що гуманітарна освіта повинна стати центральним елементом формування компетентностей майбутнього – таких, як критичне та системне мислення, толерантність, повага

до культурного різноманіття, готовність до миротворчої діяльності, сталого розвитку та збереження загальнолюдських цінностей у глобальному контексті.

Ключові слова: гуманітарна освіта, міжкультурна компетентність, глобалізація, соціальна відповідальність, сталий розвиток, гуманітарне знання, світогляд, вища освіта.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У сучасному світі, що зазнає глибоких трансформацій під впливом глобалізаційних процесів, особливої актуальності набуває формування особистості, здатної до критичного мислення, міжкультурного діалогу та усвідомлення спільної відповідальності за майбутнє людства. Гуманітарне знання виступає ключовим ресурсом у розвитку таких якостей, сприяючи формуванню глобального світогляду. Наукове осмислення механізмів впливу гуманітарної освіти на становлення глобально-орієнтованої особистості є важливим як для теорії педагогіки, так і для освітньої практики у ЗВО.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття. Попри зростаючу увагу до глобального виміру освіти, залишаються недостатньо дослідженими конкретні дидактичні інструменти та педагогічні стратегії, які забезпечують ефективну інтеграцію гуманітарного знання у процес формування глобальної свідомості студентів. Не з'ясовано, як саме окремі гуманітарні дисципліни формують ціннісно-світоглядну базу майбутніх фахівців у контексті глобальних викликів. Відсутні також системні підходи до оцінювання результативності впливу гуманітарної освіти на розвиток глобально-орієнтованих установок особистості.

Мета – обґрунтування ролі гуманітарного знання у процесі становлення глобально-орієнтованої особистості в системі вищої освіти. Також передбачається виявлення ефективних освітніх практик і педагогічних умов, що сприяють формуванню глобального світогляду у здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасному світі, який характеризується безперервними глобальними трансформаціями, виникає потреба у формуванні нового типу особистості – громадянина світу, здатного діяти у складних і швидкоплинних умовах. Важливо, щоб здобувачі вищої освіти розуміли: їхнє життя не обмежується межами однієї країни чи однієї культури, а є частиною великого глобального співтовариства. Це усвідомлення змінює підхід до вирішення особистих, професійних і суспільних завдань, стимулює розвиток навичок міжкультурної комунікації, здатності до взаєморозуміння і співпраці.

Особливої ваги у цьому процесі набувають дисципліни гуманітарного циклу, які створюють інтелектуальне та ціннісне підґрунтя для осмислення глобальних процесів. Саме через гуманітарну освіту здобувачі вищої освіти отримують можливість розвивати критичне мислення, вміння співставляти різні культурні парадигми, аналізувати соціальні, політичні та економічні явища в контексті глобалізації.

Вивчення історії сприяє розумінню закономірностей розвитку людства, аналізу причин світових конфліктів і способів їх розв'язання. Наприклад, порівняльний аналіз історичних етапів колонізації та деколонізації дозволяє студентам усвідомити складність процесів глобальної інтеграції та їхню неоднозначність. Історія також дає приклади того, як локальні події впливали на глобальні трансформації, що вчить розглядати будь-яке соціальне явище у ширшому контексті (Алексєєнко, Курас, & Маргулов, 2021).

Філософія навчає студентів критичному осмисленню реальності, формуванню аргументованих суджень, здатності ставити під сумнів очевидні істини і розглядати альтернативні точки зору. Через філософські категорії студент усвідомлює складність глобальних проблем, таких як справедливість, рівність, права людини, свобода, відповідальність за майбутнє. Наприклад, питання про моральні аспекти глобальної економіки чи етичні виклики біотехнологій потребують філософської рефлексії і глобального підходу. Соціологія дозволяє аналізувати глобалізаційні процеси на рівні соціальних структур (Катрич, 2020). Вивчення соціологічних теорій глобалізації, таких як концепції Арджуна Аппадурая, Емануеля Валлерстайна чи Ентоні Гідденса, дає можливість студентам осмислити багатовимірність сучасного світу, де взаємодіють глобальні і локальні процеси («глокалізація»). Культурологія, своєю чергою, формує здатність розпізнавати символічні коди культур, інтерпретувати міжкультурні діалоги, що є незамінною навичкою у глобалізованому світі.

Політологічні дисципліни дають студентам знання про міжнародні інституції, механізми глобального врядування, особливості міжнародної політики. У цьому контексті важливо, щоб здобувачі освіти розуміли функціонування ООН, СОТ, МВФ, ЮНЕСКО та інших структур, що визначають правила глобальної взаємодії. Наприклад, аналіз діяльності ООН у сфері забезпечення миру допомагає студентам усвідомити складність глобальних процесів прийняття рішень (Терно, 2023).

Дисципліни гуманітарного циклу не тільки надають знання, але й сприяють формуванню ціннісних орієнтирів. У процесі навчання здобувачі оволодівають навичками поваги до культурної різноманітності, розуміння ідеалів демократії, прав людини, сталого розвитку. Це дозволяє формувати глобальну громадянську позицію, що ґрунтується на ідеях відповідальності, солідарності, діалогу і ненасильства (Солодка, 2024).

Особливого значення набуває інтеграція гуманітарних дисциплін у міждисциплінарні освітні програми, які поєднують знання з економіки, права, екології, менеджменту. Такий підхід дозволяє формувати у студентів цілісне бачення глобальних проблем, розвивати здатність до системного мислення і комплексного аналізу складних ситуацій (Butler, & Reinke, 2020).

Важливим етапом у процесі формування глобального мислення у здобувачів вищої освіти є застосування інтерактивних методів навчання, які орієнтовані на розвиток критичного аналізу, здатності працювати в команді, міжкультурної комунікації та навичок вирішення складних проблем. Серед таких методів варто виділити проєктне навчання, дебати, рольові ігри, моделювання міжнародних переговорів, кейс-метод та методи навчання на основі проблемного підходу.

Проєктне навчання дозволяє студентам зануритися у реальні або змодельовані глобальні проблеми, шукати шляхи їх вирішення, аналізуючи різні аспекти – соціальні, економічні, екологічні. Наприклад, розробка студентських проєктів, присвячених вирішенню проблем глобального потепління або сприянню сталому розвитку в окремих регіонах, стимулює формування не лише знань, а й відповідальності за власний внесок у глобальні процеси (Elfert, & Morris, 2022).

Метод кейс-стаді дозволяє студентам працювати з реальними ситуаціями, що виникли в умовах глобалізації. Наприклад, аналіз кейсів про діяльність транснаціональних корпорацій, про міграційні процеси чи про конфлікти між культурами розвиває здатність до системного мислення та критичної оцінки глобальних подій.

Дискусії та дебати з проблем глобальної політики, економіки, екології сприяють розвитку навичок аргументації, публічного виступу, аналітичного мислення. Такі форми роботи дозволяють студентам не лише отримувати знання, але й формувати власну позицію щодо складних глобальних питань, бачити різні точки зору, вчитися поважати думки інших.

У контексті глобалізації особливої уваги набуває проблема формування міжкультурної компетентності. Під міжкультурною компетентністю розуміють здатність ефективно взаємодіяти з представниками різних культур, розуміти і враховувати їхні цінності, норми, поведінкові стереотипи. Це включає в себе знання про інші культури, емпатію, толерантність, навички адаптивної комунікації (Peterlini, 2023).

Важливим аспектом розвитку глобального мислення є формування екологічної свідомості. Глобальні екологічні проблеми – зміна клімату, забруднення довкілля, зникнення біорізноманіття – є спільними викликами для всього людства і потребують спільних рішень. Тому важливо, щоб

здобувачі вищої освіти усвідомлювали необхідність екологічно відповідальної поведінки як у професійному, так і в особистому житті.

Сучасні освітні практики пропонують інтегрувати тематику сталого розвитку у всі рівні освіти, зокрема через запровадження курсів з екологічної етики, глобальної екології, сталого менеджменту ресурсів. Проекти, спрямовані на вирішення локальних екологічних проблем, допомагають студентам побачити зв'язок між особистими діями і глобальними наслідками, розвивають почуття відповідальності за збереження довкілля.

У сучасних умовах важливо також формувати у здобувачів вищої освіти розуміння цілей сталого розвитку, визначених ООН у 2015 році. Ці цілі охоплюють не лише екологічні, а й соціальні та економічні аспекти розвитку суспільства: боротьба з бідністю, забезпечення якісної освіти, гендерна рівність, розвиток інновацій, сприяння миру і справедливості (Held, McGrew, Goldblatt, & Perraton, 1999). Інтеграція цих ідей у навчальні програми сприяє формуванню глобальної громадянської свідомості у студентів. Інтеграція інтерактивних методів навчання, розвиток міжкультурної компетентності, формування екологічної свідомості, орієнтація на цілі сталого розвитку та створення відкритого освітнього середовища є необхідними умовами для ефективного розвитку глобального мислення у здобувачів вищої освіти.

Одним із важливих аспектів розвитку глобального мислення є формування у здобувачів вищої освіти здатності до критичної рефлексії щодо власних переконань, цінностей і світоглядних орієнтацій. Це вимагає створення освітніх ситуацій, що стимулюють самостійне мислення, аналіз альтернативних позицій, визнання багатогранності соціальної реальності (Bourn, 2021).

Критична рефлексія передбачає здатність студента не лише засвоювати знання, але й осмислювати їхнє походження, контекст, межі застосування. Такий підхід сприяє подоланню догматизму, стереотипного мислення, розвиває відкритість до нових ідей, готовність до діалогу і співпраці. Студенти вчаться розглядати себе не лише як представників певної культури чи нації, але і як частину глобального людства, що несе спільну відповідальність за майбутнє світу.

Важливу роль у розвитку емоційного інтелекту відіграють практики ненасильницького спілкування, арт-терапія, групові обговорення, тренінги особистісного розвитку. Освітнє середовище має підтримувати розвиток емоційної відкритості, взаємної поваги, довіри і підтримки (Swanson, Gamal, & 2021).

Таким чином, формування глобального мислення у здобувачів вищої освіти є складним і багатокomпонентним процесом, що потребує цілісного підходу, інтеграції знань, навичок і цінностей. Гуманітарні дисципліни

відіграють у цьому процесі провідну роль, забезпечуючи інтелектуальну, емоційну та етичну основу для формування громадянина світу.

Ефективне формування глобального мислення можливе лише за умови комплексної модернізації освітніх програм, активного застосування інтерактивних методів навчання, розвитку міждисциплінарності, інтеграції глобального компоненту у всі рівні освіти, підтримки академічної мобільності студентів і викладачів, формування відкритого та інклюзивного освітнього середовища.

У контексті сучасних викликів глобалізації, цифрової трансформації, екологічної кризи, соціальних нерівностей розвиток глобального мислення стає не лише освітнім пріоритетом, але й необхідною умовою для забезпечення сталого розвитку, збереження миру, побудови інклюзивного і справедливого глобального суспільства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Визначено, що особливу роль у формуванні глобального мислення відіграють дисципліни гуманітарного циклу, які сприяють глибокому осмисленню історичних, соціокультурних та філософських основ сучасного світу. Завдяки вивченню історії, філософії, соціології, культурології, політології студенти розвивають здатність критично оцінювати глобальні процеси, усвідомлювати культурні відмінності, аналізувати світові тенденції у різних сферах суспільного життя.

Інтеграція інноваційних педагогічних технологій, таких як проектне навчання, кейс-метод, дебати, рольові ігри, є важливим чинником розвитку навичок аналітичного мислення, роботи у мультикультурних командах, вирішення складних глобальних проблем. Залучення студентів до міжнародних освітніх програм, академічних обмінів, участі у спільних проектах з іноземними партнерами створює умови для набуття безцінного досвіду міжкультурної взаємодії, розвитку гнучкості мислення та адаптивності.

Особливої уваги потребує розвиток екологічної свідомості студентів як одного з ключових компонентів глобального мислення. Інтеграція тематики сталого розвитку в освітній процес сприяє формуванню відповідального ставлення до природного середовища, усвідомлення взаємозалежності екологічних, економічних та соціальних процесів. Студенти мають розуміти, що сталий розвиток є спільним завданням людства, яке вимагає консолідованих зусиль і особистої відповідальності кожного.

Таким чином, формування глобального мислення у здобувачів вищої освіти є складним, багатокомпонентним процесом, що вимагає комплексного підходу, інтеграції знань, навичок і цінностей. Ефективність цього процесу залежить від модернізації освітніх програм, активного впровадження інтерактивних методів навчання, розвитку міждисциплінарних курсів, підтримки академічної мобільності, формування відкритого, інклюзивного

освітнього середовища та розвитку професійних компетентностей викладачів у сфері глобальної освіти.

Література

1. Алексєєнко І. В., Курас А. І., Маргулов А. Х. Глобальні проблеми міжнародних відносин та світової політики: безпековий вимір: підручник; ред. І.В. Алексєєнко. Дніпро: ДДУВС, 2021. 164 с. <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi72/0052671.pdf> (дата звернення: 02.04.2025)
2. Катрич Д. І. Глобалізація та її вплив на сучасний економічний розвиток. Сучасні економічні реалії України: проблеми формування інноваційної економіки: матеріали II щорічної студентської науково-практичної конференції, 11 грудня 2020 р.: тези допов. Харків, 2020. С. 155-158. Укр. мова, рос., англ. мова <https://repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/32795> (дата звернення: 05.04.2025)
3. Терно С. Критичне мислення та інноваційні стратегії в історичній освіті: посібник для здобувачів ступеня вищої освіти магістра освітньо-професійної програми «Середня освіта (Історія)». Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2023. 120 с. <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/13540/1/0053505.pdf> (дата звернення: 07.04.2025)
4. Солодка Анжеліка. Глобальна компетентність як імператив XXI століття. International ScienceJournal of Education and Linguistics. Vol. 3, No.2, 2024, pp. 8-18. DOI: 10.46299/j.isjel.20240302.02
5. Bourn, D. Pedagogy of hope: Global learning and the future of education'. International Journal of Development Education and Global Learning, 2021. 13 (2), 65–78. DOI:10.14324/IJDEGL.13.2.01
6. Butler S.M., Reinke A. Global Perspectives in the Core: Student Attitudes and Instructor Performance, International Journal for the Scholarship of Teaching and Learning: 2020. Vol. 14: No. 1, Article 4. DOI: 10.20429/ijso.2020.140104
7. Elfert, M. Morris, P. The long shadow between the vision and the reality: A review of UNESCO's Report Reimagining Our Futures Together: A new social contract for education'. *Quaderni di Pedagogia della Scuola*, 2022. 2, 37–44 https://www.academia.edu/82129928/The_Long_Shadow_Between_the_Vision_and_the_Reality_A_Review_of_the_UNESCO_Report_Reimagining_our_Futures_Together_A_New_Social_Contract_for_Education (дата звернення: 12.04.2025)
8. Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., Perraton, J. *Global transformations: Politics, economics and culture*. Stanford University Press. 1999 https://www.researchgate.net/publication/200456939_Global_Transformations_Politics_Economics_and_Culture (дата звернення: 20.04.2025)
9. Peterlini, H. K. Learning diversity. Wiesbaden: Springer VS. 2023. pp. 15–38. DOI: 10.1007/978-3-658-40548-9
10. Swanson, D. and Gamal, M. Global citizenship education/learning for sustainability: Tensions, «flaws», and contradictions as critical moments of possibility and radical

hope in educating for alternative futures'. *Globalisation, Societies and Education*, 2021. 19 (4), 456–69. DOI:10.1080/14767724.2021.1904211

References

1. Aleksieienko, I. V., Kuras, A. I., & Margulov, A. Kh. (2021). *Hlobalni problemy mizhnarodnykh vidnosyn ta svitovoi polityky: Bezpekovi vymir* [Global problems of international relations and world politics: The security dimension]. Dnipro: DDUVS. <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi72/0052671.pdf> (date of appeal: 02.04.2025) (ukr).
2. Katrych, D. I. (2020). Hlobalizatsiia ta yii vplyv na suchasnyi ekonomichniy rozvytok [Globalization and its impact on modern economic development]. In *Suchasni ekonomichni realii Ukrainy: Problemy formuvannia innovatsiinoi ekonomiky: Materialy II shchorichnoi student. nauk.-prak. konf., 11 hrudnia 2020 r.* (pp. 155–158). Kharkiv. <https://repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/32795> (date of appeal: 05.04.2025) (ukr).
3. Terno, S. (2023). *Krytychne myslennia ta innovatsiini stratehii v istorichnii osviti* [Critical thinking and innovative strategies in history education]. Zaporizhzhia: Zaporizhzhia National University <https://dspace.znu.edu.ua/jspui/bitstream/12345/13540/1/0053505.pdf> (date of appeal: 07.04.2025) (ukr).
4. Solodka, A. (2024). Hlobalna kompetentnist yak imperativ XXI stolittia [Global competence as a 21st century imperative]. *International Science Journal of Education & Linguistics*, 3(2), 8–18. DOI: 10.46299/j.isjel.20240302.02 (ukr).
5. Bourn, D. (2021). Pedagogy of hope: Global learning and the future of education. *International Journal of Development Education and Global Learning*, 13 (2), 65–78. DOI:10.14324/IJDEGL.13.2.01 (eng).
6. Butler, S. M., & Reinke, A. (2020). Global perspectives in the core: Student attitudes and instructor performance. *International Journal for the Scholarship of Teaching and Learning*, 14 (1), Article 4. DOI: 10.20429/ijstol.2020.140104 (eng).
7. Elfert, M., & Morris, P. (2022). The long shadow between the vision and the reality: A review of UNESCO's report *Reimagining Our Futures Together: A new social contract for education*. *Quaderni di Pedagogia della Scuola*, 2, 37–44. https://www.academia.edu/82129928/The_Long_Shadow_Between_the_Vision_and_the_Reality_A_Review_of_the_UNESCO_Report_Reimagining_our_Futures_Together_A_New_Social_Contract_for_Education (date of appeal: 12.04.2025) (eng).
8. Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., Perraton, J. (1999). *Global transformations: Politics, economics and culture*. Stanford University Press. https://www.researchgate.net/publication/200456939_Global_Transformations_Politics_Economics_and_Culture (date of appeal: 20.04.2025) (eng).
9. Peterlini, H. K. (2023). Learning diversity (pp. 15–38). Wiesbaden: Springer VS. DOI:10.1007/978-3-658-40548-9 (eng).
10. Swanson, D., & Gamal, M. (2021). Global citizenship education/learning for sustainability: Tensions, «flaws», and contradictions as critical moments of possibility and radical hope in educating for alternative futures. *Globalisation, Societies and Education*, 19 (4), 456–469. DOI:10.1080/14767724.2021.1904211 (eng).

THE ROLE OF HUMANITARIAN KNOWLEDGE IN THE DEVELOPMENT OF A GLOBALLY ORIENTED PERSON

I. V. Fedorov

The article examines the role of humanitarian knowledge in the process of formation of a personality capable of functioning effectively in a globalised world. It is substantiated that humanitarian disciplines - history, philosophy, cultural studies, sociology, political science - form the openness of worldview, critical thinking, ethical reflection and the ability to intercultural communication in higher education students. It is determined that these qualities are fundamental for the development of global consciousness, social responsibility and readiness for active participation in public life at the international level.

Particular attention is paid to the pedagogical conditions under which humanitarian knowledge contributes to the formation of a globally oriented personality. These conditions include an interdisciplinary approach, interactive teaching methods, problem-based learning, and participation in international educational programmes and projects. It is noted that it is important not only to transfer knowledge, but also to form values, the ability to self-reflection and understanding of the interdependence of humanity in the context of global challenges of our time. It is emphasised that it is humanitarian knowledge that shapes students' ability to think in terms of global interdependence and human solidarity.

The article also emphasises the importance of updating the content of humanities education in accordance with new educational challenges and socio-cultural realities of the XXI century. The necessity of active participation of teachers in the processes of forming critical and global consciousness, creating an open educational environment that stimulates dialogue, tolerance, creative thinking and flexibility is emphasised. Prospects for further research in the direction of humanitarian transformation of higher education in the context of digital globalisation, taking into account the challenges of war, environmental crises, information security and growing intercultural tensions, are outlined.

It is concluded that humanitarian education should become a central element in the formation of competencies of the future, such as critical and systemic thinking, tolerance, respect for cultural diversity, readiness for peacekeeping, sustainable development and preservation of universal values in the global context.

Keywords: humanitarian education, intercultural competence, globalisation, social responsibility, sustainable development, humanitarian knowledge, worldview, higher education.

Федоров Ігор Володимирович – корпоративний викладач інформаційних дисциплін компанії МЕТРО Кеш енд Кері Україна. Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля (м. Київ, Україна). E-mail: igorvladimirfedorov@gmail.com

Fedorov Ihor Volodymyrovych – corporate lecturer of information disciplines at METRO Cash & Carry Ukraine. Volodymyr Dahl East Ukrainian National University (Kyiv, Ukraine). E-mail: igorvladimirfedorov@gmail.com